

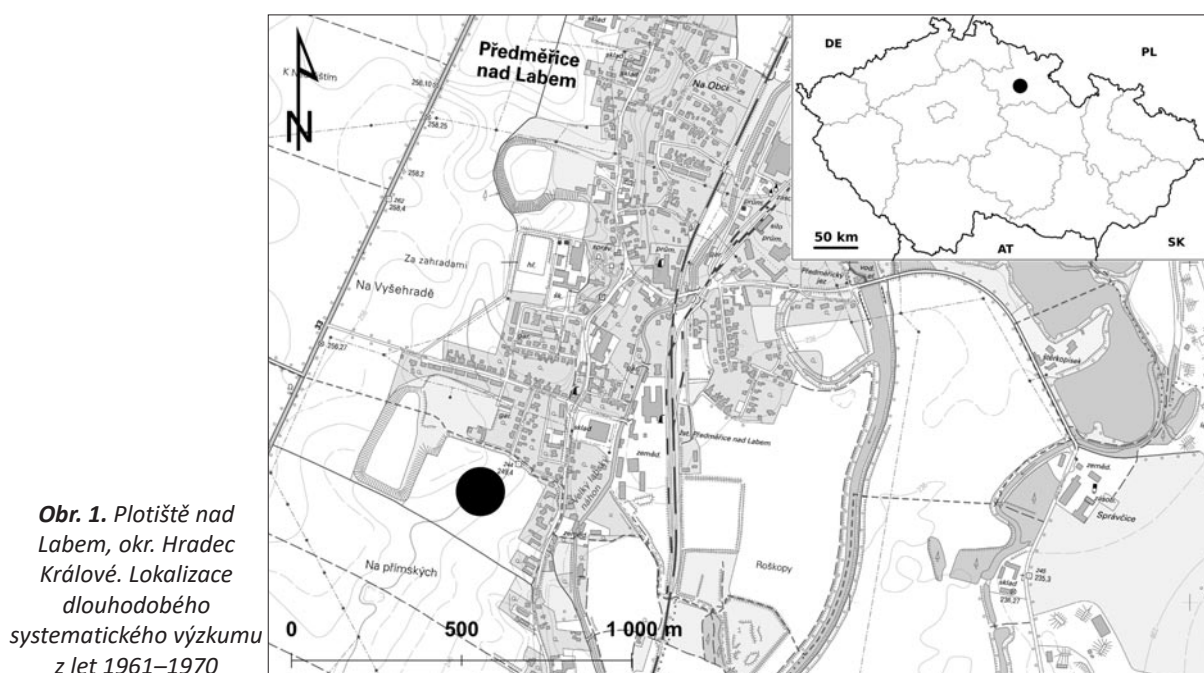
Prostorová analýza a datace dvou ohrazení v sídelním areálu z mladšího neolitu v Plotištích nad Labem, okr. Hradec Králové

Pavel Burgert – Vít Vokolek – Jaroslav Řídký

ÚVOD

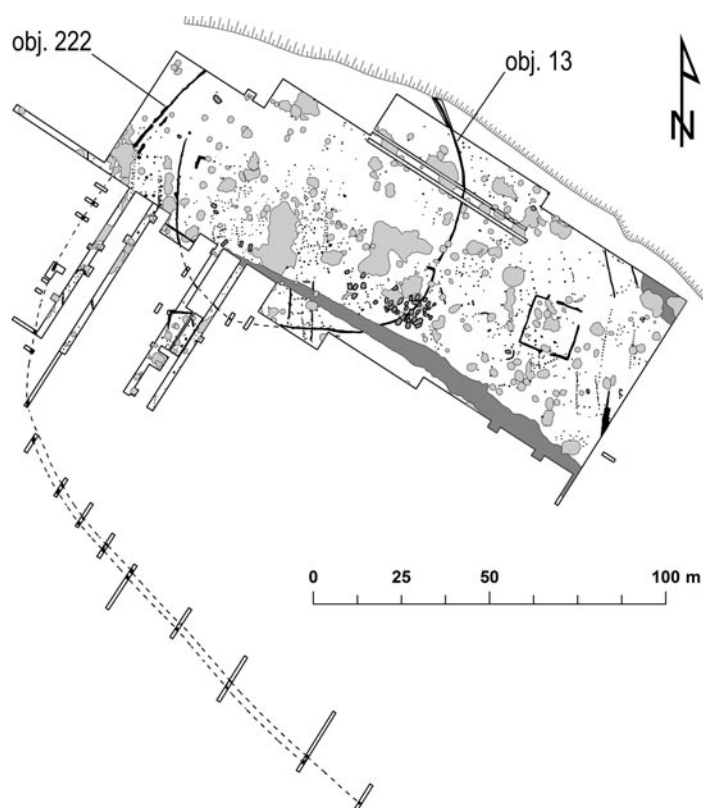
V této práci se budeme zabývat revizí datování objektů a otázkou horizontálně stratigrafických vztahů mezi objekty z polykulturního areálu v Plotištích nad Labem (okr. Hradec Králové). Jedná se zejména o dvě struktury typu ohrazení, které byly v minulosti datovány do mladšího období pravěku. Ve světle nových poznatků a díky finanční podpoře grantového projektu GAČR je možné původní kulturní zařazení přehodnotit a do určité míry upřesnit. V příspěvku provedeme analýzu horizontálně stratigrafických vztahů, využijeme nová radiokarbonová data a revidované datování jednotlivých objektů a dále budeme hledat případné tvarové analogie dříve publikovaných okrouhlých palisádových ohrazení.¹

Poloha výzkumu se nachází v severní části katastru Plotiště nad Labem (východní Čechy, okres Hradec Králové, dnes severní část statutárního města Hradec Králové) na rozhraní s katastrem Předměřic (obr. 1). Východní část odkryvu sousedila s bývalou cihelnou předměřického cukrovaru a místo nálezů je známé již z výzkumů Ludvíka Domečky (1861–1937) z přelomu 19. a 20. století. Z této doby pocházejí nálezy žárových hrobů z doby římské a objekty kultury s vypíchanou keramikou (*Domečka – Sál 1928*, 167; *Stocký 1926*, 168). Lokalita, nacházející se především na parcelních číslech 1722–24 a 1726 v poloze Na přímských, zahrnuje mohutnou sprašovou návěj, mírně se sklánějící jižním směrem, kde je ostrý zlom k inundaci Labe. Tato část je v současné době zastavěna, zatímco plocha zde referovaného výzkumu je dodnes vesměs zemědělsky využívanou plochou. Nadmořská výška lokality se pohybuje mezi 252

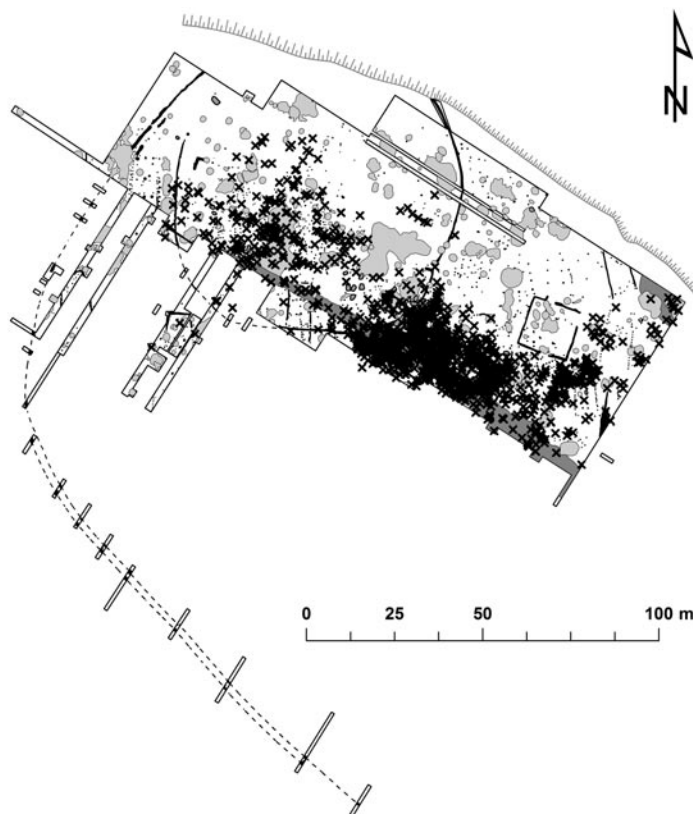

Obr. 1. Plotiště nad Labem, okr. Hradec Králové. Lokalizace dlouhodobého systematického výzkumu z let 1961–1970

¹ Práce vznikla s podporou projektu „Stavební struktury, areály aktivit a organizace sídelního prostoru na mladoneolitických sídelních areálech (5000/4900–4500/4400 př. n. l.)“, č. 15-16963S, financovaném GA ČR.

Obr. 2. Plotiště nad Labem. Celkový plán výzkumu z let 1961–1970 s označením vnitřního (obj. 13) a vnějšího (obj. 222) palisádového útvaru

Obr. 3. Plotiště nad Labem. Celkový plán výzkumu z let 1961–1970 s vynesemím žárových hrobů z doby římské

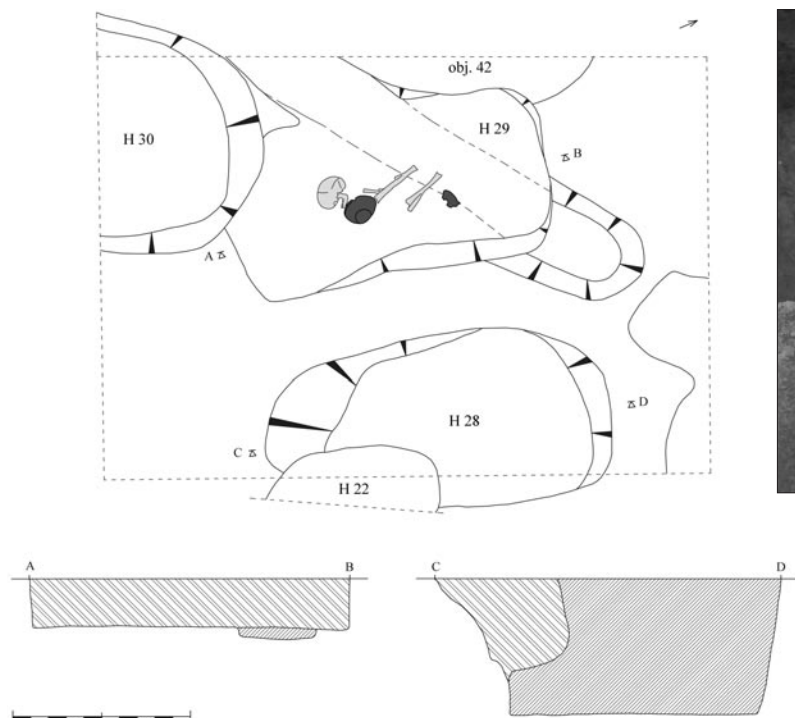
a 245 m. Nejbližší vodotečí je řeka Labe (I. řádu), protékající v současnosti přibližně 1 km východně od lokality. Na základě starších mapování (např. 2. vojenské mapování) lze však předpokládat, že se původní labské koryto nacházelo mnohem blíže, přibližně do 300 m.

Systematický výzkum byl na této ploše v letech 1961–1970 prováděn Archeologickým ústavem ČSAV v Praze (obr. 2 a 7). Přes prvotní zaměření na pohřebiště z doby římské (A. Rybová) bylo již při počáteční sezóně přizváno ke spolupráci archeologické pracoviště muzea v Hradci Králové (V. Vokolek), a to z důvodu zachycení bohatého pravěkého osídlení. Jednalo se o sídliště a pohřebiště kultury s vypíchanou keramikou (dále jen StK), sídliště a pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů, sídliště únětické kultury a pohřebiště a sídliště slezskoplatěnické kultury (Rybová – Vokolek 1964; 1966). Z nalezených komponent byly mimo římské pohřebiště (Rybová 1979; 1980) prozatím publikovány hroby StK (Zápotocká 1998, 205–207), lengyelské kultury (Vokolek – Zápotocký 2009), eneolitu (Vokolek 1981) a ojedinělý objekt bošácké kultury (Vokolek – Zápotocký 1990).

OHRAZENÍ

Již od první sezóny výzkumu byl sledován průběh palisádového žlábků (obj. 13; obr. 8–9), který měl v jižní části průměrnou šířku 50 cm, hloubku od úrovně skryté plochy 20–30 cm a jen místy v něm byly nalezeny jasné stopy po kulech. Změřitelný průměr přibližně okrouhlého ohrazení dosahoval 83 m. V jihovýchodní části byl průběh žlábků přerušen vstupem, vytvořeným křídly zataženými do centra ohrazení, v jejichž rozích byly zaregistrovány kúlové jamky. Další dvě kúlové jamky řazené za sebou byly zaznamenány i v prostoru vstupu. Šířka vstupního koridoru dosahovala maximálně 150 cm. V severní části plochy žlábků mizí a jeho pokračováním je jediná kúlová jamka.

Z výplně obj. 13 pochází nepatrné množství nálezů (4 keramické fragmenty a jeden silicitový úštěp) z různých období, zastoupených na celé ploše výzkumu (ponejvíce únětická kultura). Keramické zlomky však celkově jeví značné známky poškození, a nejedná se tak do-

Obr. 4. Plotiště nad Labem. Superpozice hrobu únětické kultury (HROB XXIX) s palisádovým žlábkem (obj. 13)

Obr. 5. Plotiště nad Labem. Terénní fotografie hrobu únětické kultury č. XXIX

zajista o jejich primární uložení. Průběh žlábků byl místy narušen objekty z doby bronzové a překryt hustě uloženými žárovými hroby z doby římské (viz obr. 3).

Další ohrazení označené č. 222 bylo odkryto severozápadně od obj. 13 (obr. 10). Jeho další průběh v západní a jižní části lokality byl potvrzen během sondáží (viz obr. 2). Tato struktura náleží s velkou pravděpodobností kultuře únětické, o čemž svědčí především značné množství dobře dochované keramiky této kultury v jeho výplni. Otázku vzájemného stratigrafického vztahu obou objektů nelze vzhledem k destrukci severního prostoru lokality provozem cihelny bohužel řešit. V následujícím textu se zaměříme pouze na obj. 13, který je důležitý pro poznání neolitického osídlení lokality.

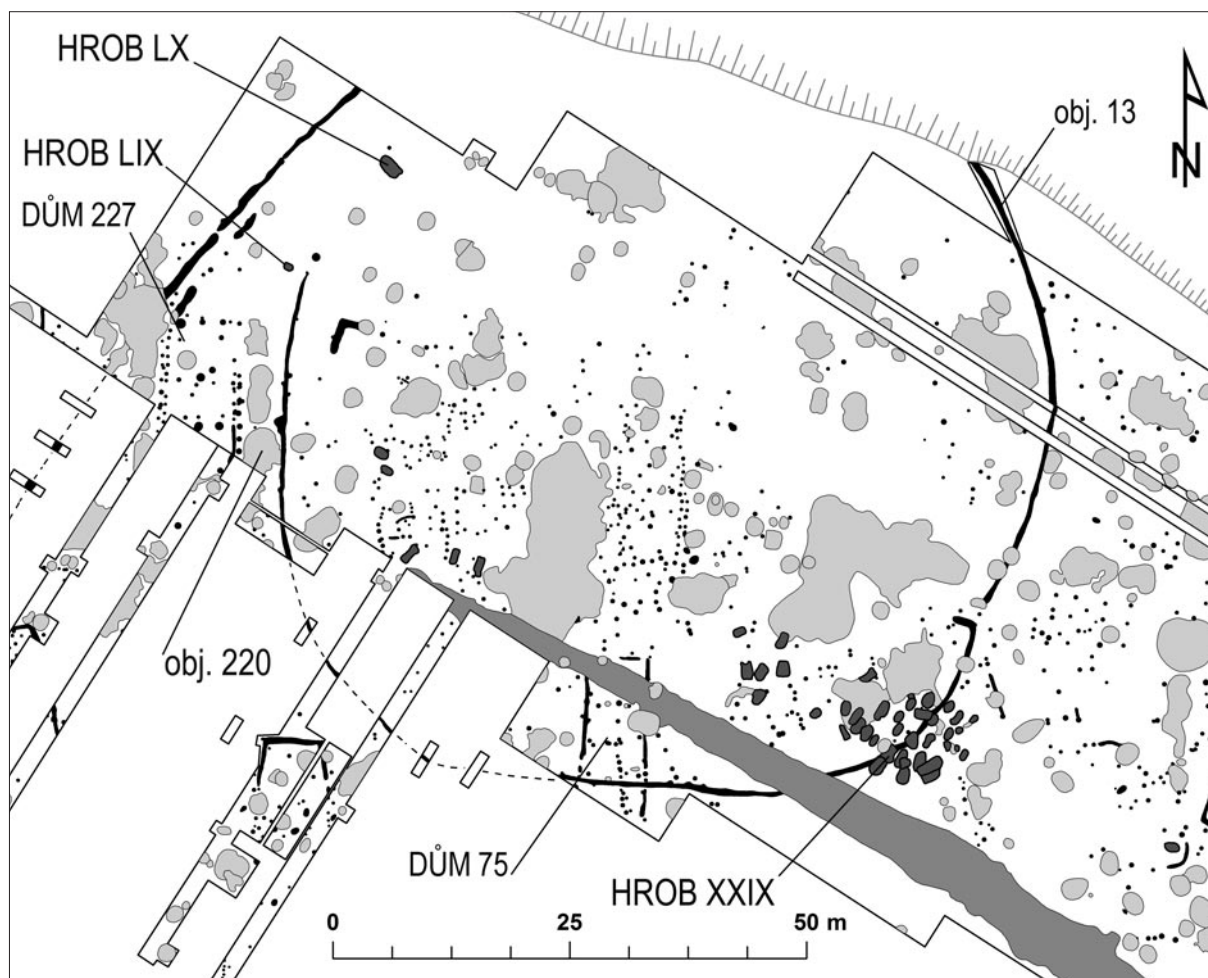
HORIZONTÁLNÍ STRATIGRAFIE V PRŮBĚHU PALISÁDOVÉHO OHRAZENÍ (OBJ. 13)

Při rozboru horizontálně stratigrafických vztahů v průběhu palisádového ohrazení (obj. 13) je možné vycházet z dříve publikovaných studií (viz úvod), doplněných o revizi nálezových souborů a o nová radiokarbonová data:

1) Ohrazení je starší než pohřebiště z období mladší doby římské a stěhování národů (druhá pol. 2. stol. až konec 5. stol.), protože rozmanité skupiny hrobů nerespektují jeho průběh a některé hroby ho překrývají (obr. 3).

2) Ohrazení bylo v jihovýchodní části porušeno hroby z období starší doby bronzové (UNK: 2200 – 1700 cal. BC; zejména hrobem XXIX), takže je možné posunout jeho stáří i před toto období (obr. 4–5). Také sídlištní objekty z období starší doby bronzové dle nového datování porušují východní průběh ohrazení a potvrzují jeho vznik před dobou bronzovou.

3) Ohrazení naopak na západní straně narušuje stavební jámu domu datovaného keramikou do staršího stupně StK (StK II/III – obj. 220; obr. 6). Jedná se o objekt ze stavebního komplexu domu č. 227. Součástí stavebního komplexu je i severně od obj. 220 situovaný obj. 221, ze kterého pochází keramika ze staršího chronologického stupně StK, a máme též k dispozici radiokarbonové AMS datum ze zvířecí kosti. Jednalo se o diafýzu většího savce (lab. označení vzorku Beta – 393412; konvenční stáří 5850 ± 30 BP). Výsledné intervalové hodnoty spadají při 95% pravděpodobnosti do 4850–4725 cal. BC, při 68% pravděpodobnosti do 4835–4780 cal. BC.

Obr. 6. Plotiště nad Labem. Výřez z celkového plánu s vyznačením dotčených situací

Obr. 7. Plotiště nad Labem. Fotografie plochy výzkumu během jedné sezóny odkryvu. V pozadí zachycený průběh objektu č. 13. Foto V. Vokolek

4) V případě, že bylo ohrazení dokončeno i v SZ části, bylo by pravděpodobně nesoučasné s obj. LX (kostrový hrob z mladšího či pozdního eneolitu). Hrobová jáma hrobu LX nebyla ohrazením porušena, lze ji proto považovat za chronologicky mladší (obr. 6). Ohrazení je tedy spíše starší než první pol. 3. tis. př. n. l. (Vokolek 1981). Hrob by mohl souviset s hrobem LIX, který M. Zápotocká původně zařadila do skupiny kostrových hrobů datovaných do StK IV (Zápotocká 1998, 92–93). Kromě kosterních pozůstatků dospělého člověka mezi 20 a 30 rokem (Adultus I) pochází z výplně hrobu pouze červené barvivo. Diafýza z uvedeného hrobu byla použita pro radiokarbonové AMS datování (lab. označení vzorku Beta – 393410; konvenční stáří 4220 ± 30 BP). Výsledné intervalové hodnoty spadají při 95% pravděpodobnosti do 2895–2860 cal. BC, při 68% pravděpodobnosti do 2890–2875 cal. BC. Jedná se tedy také o hrob z mladšího či pozdního eneolitu.

5) V jižní části je ohrazení evidentně nesoučasné s půdorysem domu č. 75, jehož datování je problematické, podle tvarových analogií by však mohl náležet do období LgK (Vokolek 2000, obr. 1; Pavúk 2003). Bohužel nelze rozhodnout, který z objektů je starší.

Obr. 8. Plotiště nad Labem. Fotografie průběhu menšího palisádového útvaru (obj. 13). Foto V. Vokolek

Obr. 9. Plotiště nad Labem. Detailní fotografie průběhu menšího palisádového útvaru (obj. 13). Foto V. Vokolek

Jediné lépe datované objekty, které evidentně nejsou s ohrazením v superpozici, jsou objekty z mladšího stupně StK. Dataci palisádového ohrazení v Plotištích nad Labem (obj. 13) tak lze na základě předložených argumentů a dle zastoupení komponent na lokalitě uzavřít do období mezi StK II/III až mladší či pozdní eneolit. V další části práce obrátíme naši pozornost k analogiím kruhových palisádových ohrazení z neolitu až mladšího eneolitu

ANALOGIE

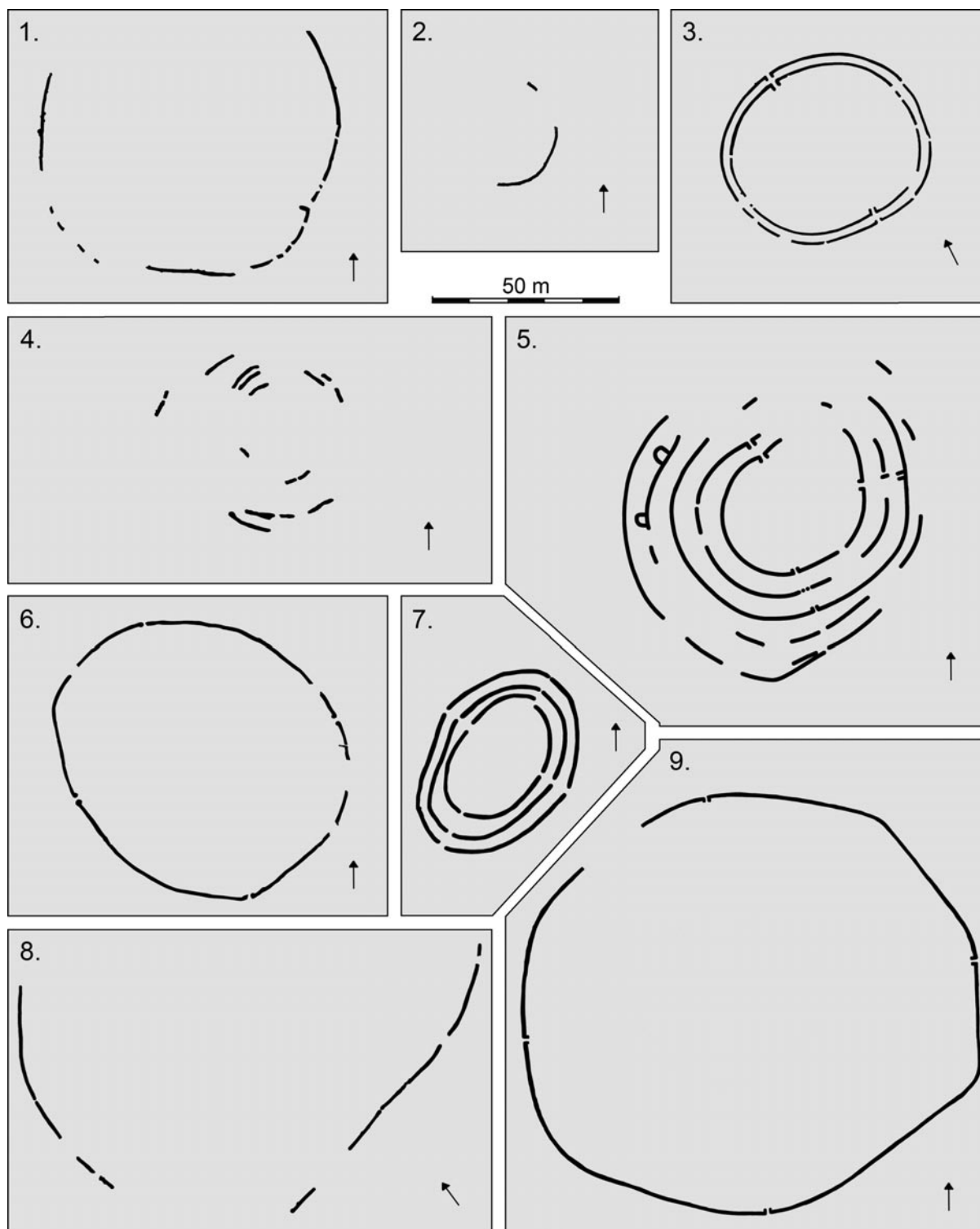
Při hledání soudobých analogií k situaci zjištěné v Plotištích nad Labem narazíme na velmi podobné problémy s datováním okrouhlých palisádových žlábků na polykulturních nalezištích. Jejich dataci je vždy možné průkazněji opřít pouze o horizontálně stratigrafické vztahy.

Například v Bad Nauhaim-Nieder Mörlen v německém Hessensku byl palisádový objekt okrouhlého půdorysu s průměrem až 32 m datován již do období kultury s lineární keramikou (Řídký 2011, 17). V českém prostředí je nejbližší analogií dvojitě palisádové ohrazení (vnější žlábek dosahoval průměru 57 m, vnitřní 50 m) z Dolních Beřkovic (okr. Mělník; obr. 11:3). Tento útvar se čtyřmi vstupy, orientovanými k SZ, SV, JV a JZ, je na základě horizontální stratigrafie řazen do období kultury s vypíchanou keramikou (Foster 2003; Řídký 2011, 17). Je důležité zdůraznit, že SZ a JV vstupy byly formovány podobně jako v Plotištích nad Labem vtažením do centra areálu.

Čtyřnásobný kruhový palisádový objekt (s průměry 52 m, 43 m, 31 m a 24 m) datovaný rovněž do StK, byl odkryt v saské Eythře (Stäuble 2012, 146). V tomto případě nebyly bohužel zachyceny vstupy (obr. 11:4). Ze stejného období pochází zřejmě nejznámější pětinasobné palisádové ohrazení (s průměrem vnějšího ohrazení 95 m a průměrem nejmenšího ohrazení 44 m), v Quenstedt v Sasku-Anhaltsku (Kaufmann – Leineweber 2012). Vstupní koridory orientované k SZ, SV a JV zde byly v některých případech formovány vtažením dovnitř areálu, stejně jako v Plotištích nad Labem a v Dolních Beřkovicích.

Obr. 10. Plotiště nad Labem. Detailní fotografie průběhu většího palisádového útvaru (obj. 222)

Obr. 11. Příklady palisádových ohrazení z období neolitu ve střední Evropě. 1. Platiště nad Labem (okr. Hradec Králové, ČR); 2. Bad Nauheim-Nieder Mörlen (Hesensko, SRN); 3. Dolní Beřkovice (okr. Mělník, ČR); 4. Eythra (Sasko, SRN); 5. Quenstedt (Sasko-Anhaltsko, SRN); 6. Žlkovce (nejstarší fáze ohrazení; okr. Hlohovec, SR); 7. Künzing-Unternberg (trojitě palisádové ohrazení uvnitř rondelu; Dolní Bavorsko, SRN); 8. Pavlov (okr. Břeclav, ČR); 9. Těšetice-Kyjovice (vnější palisádové ohrazení kolem rondelu; okr. Znojmo, ČR). Upraveno podle literatury uvedené v textu

Jiné, tentokrát trojnásobné palisádové ohrazení se čtyřmi vstupy bylo publikováno z dolnobavorské lokality Künzing Unternberg (např. Petrasch 1998). Uvedené ohrazení oválného půdorysu dosahovalo maximálního průměru kolem 60 m, maximální rozměry nejmenšího žlábků se pohybovaly kolem 40 m.

Vstupy byly vytvořeny jednoduchým přerušáním průběhu žlábků (*obr. 11:7*). Ohrazení bylo situováno uvnitř plochy známého rondelu, podle J. Petrasche bylo sice vybudováno v období mladšího neolitu, ale až po zániku původní stavby.

Z moravského prostředí StK je znám ojedinělý půdorys dlouhého domu uvnitř oválného palisádového ohrazení o maximálním průměru 130 m z lokality Pavlov (okr. Břeclav; *Kazdová 1996*). Chronologický vztah mezi ohrazením a stavbou není zcela jasný. Jakkoli se zdají podle logiky věci patřit do stejného časového horizontu (vstup do ohrazení je přibližně situován naproti předpokládanému vstupu do domu), oba objekty mohou být v rámci StK i nesoučasné. Příslušnost palisády do období StK je zde potvrzena na základě superpozic s mladšími objekty kultury s moravskou malovanou keramikou (*Kazdová 2000*).

Další nepravidelně okrouhlé palisádové ohrazení o maximálním průměru 128 m obepínalo rondel v Těšeticích-Kyjovicích (*Podborský 1988, 97*). Ohrazení bylo přerušeno vstupy, které respektovaly vstupní koridory vlastního rondelu. Tvarování vstupů je stejné jako v Plotištích nad Labem (*obr. 11:9*).

Nemůžeme pominout několikrát přebudované palisádové ohrazení z období lengyelské kultury v Žlkovciach na JZ Slovensku (např. *Pavúk – Karlovský 2004*). Maximální průměr nejstarší fáze oválného ohrazení dosahoval 82 m a rovněž do tohoto útvaru, podobně jako v Plotištích, vedly čtyři vstupy (původně zřejmě tvarovány vtažením dovnitř areálu), orientované směry na SZ, SV, JV či JZ (*obr. 11:6*).

Okrouhlý palisádový útvar snad s obdélníkovou přístavbou datovaný do počátků eneolitu (jordánská kultura), byl publikován z Tuchoměřic (okr. Praha-západ; *Sankot – Zápotocký 2011*). Objekt dosahoval maximálního průměru 18 m. Kúlové jamky byly umístěny v rozestupech 1,5 až 2 m. Autoři publikace uvádějí dva vstupy do objektu (SV a JV) tvořené většími rozestupy mezi kúly. Soudobé analogie k této stavbě v našem prostředí ani v nejbližším okolí neexistují. Podle našeho názoru se však jedná o jiný typ objektu (rozměry, větší rozestupy kúlů), než byl zachycen v Plotištích nad Labem.

Poněkud odlišnou kategorií jsou půdorysně nepravidelná palisádová ohrazení, nacházející se na neolitických sídlištích. Určení jejich vztahu k osídlení je zpravidla problematické a nezdá se, kdy vystupují na základě stratigrafických vztahů jako samostatná fáze, jako je tomu na mladoneolitickém sídlišti v Bad Friedrichshall-Kochendorf (Bádensko-Württembersko, lokalita se nachází přibližně 60 km S od Stuttgartu; *Friederich 2011*), ohrazená plocha se v závislosti na stavební fázi pohybuje mezi 0,7 a 3,2 ha).

Z uvedených analogií objektu č. 13 v Plotištích nejlépe odpovídají ohrazení z období mladšího neolitu. Blíží se půdorysními tvary, provedením (žlábků s kúly), či tvarováním a někdy i orientací vstupů.

ZÁVĚR

Na základě předložené argumentace se jako nejpravděpodobnější možností datace okrouhlého palisádového ohrazení (obj. 13) v Plotištích nad Labem jeví období mladšího neolitu. Osídlení lokality v tomto období je doloženo od II/III. do V. stupně StK podle členění M. Zápotocké (1970). Není bohužel zcela ujasněno, ke které konkrétní komponentě osídlení StK žlabovitý útvar patří. Nabízí se jeho souvislost s některými skupinami hrobů StK, může však v čase vystupovat zcela samostatně či v současné interakci s některými dlouhými domy. Někteří autoři považují samostatná okrouhlá palisádová ohrazení za předstupně klasických mladoneolitických rondelů, další v nich vidí počáteční fázi jejich budování (rozměrově i tvarově odpovídají vnitřním palisádovým žlabům u rondelů) a existují i argumentace, že se jedná o objekty mladší než rondely (shrnutí viz *Řídký 2011, 17*). Obtížně uchopitelná otázka funkce okrouhlých palisádových útvarů z období neolitu však překračuje rámec tohoto příspěvku.

LITERATURA

- Domečka, L. – Sál, F. L. 1928:* Královéhradecko. 1. dílu 1. část. Hradec Králové.
- Foster, P. 2003:* A new henge „rondel“ and multi-cultural site at Dolní Beřkovice, Czech Republic, *The Prehistoric Society* 43, 1–4.
- Friederich, S. 2011:* Bad Friedrichshall-Kochendorf und Heilbronn-Neckargartach. Studie zum mittelneolitischen Siedlungswesen im Mittleren Neckarland. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg*. Bd. 123.
- Kazdová, E. 1996:* Dům a stavební komplex kultury s vypíchanou keramikou z Pavlova, okr. Břeclav, *Pravěk NŘ* 6, 75–96.

- Kazdová, E. 2000: Některé výsledky výzkumu ohrazeného areálu kultury s vypíchanou keramikou v Pavlově na Břeclavsku. In: P. Čech – M. Dobeš (eds.), Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most, 117–122.
- Kaufmann, D. – Linweber, R. 2012: Die spätstichbandkeramische Palisadenringanlage von Quenstedt – archäologischer Befund und Nachbau. In: F. Bertemes – H. Meller (Hrsg.), Neolithische Kreisgrabenanlagen in Europa. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle. Halle, 105–120.
- Pavúk, J. 2003: Hausgrundrisse der Lengyel-Kultur in der Slowakei. In: J. Eckert – U. Eisenhauer – A. Zimmermann, Archäologische Perspektiven; Analysen und Interpretationen im Wandel. Festschrift für Jens Lüning zum 65. Geburtstag. Internationale Archäologie – Studia Honoraria 20. Rahden, 455–469.
- Pavúk, J. – Karlovský, V. 2004: Orientácia rondelov lengyelskej kultúry na smery vysokého a nízkého Mesiacu, Slovenská archeológia 52, 211–280.
- Petrasch, J. 1998: Die jungsteinzeitliche Kreisgrabenanlage von Künzing-Unternberg. Archäologische Denkmäler im Landkreis Deggendorf, Heft 6. Deggendorf.
- Podborský, V. 1988: Těšetice-Kyjovice 4. Rondel osady lidu s moravskou malovanou keramikou. Brno.
- Riedhammer, K. 2003: Ein neuer mittelneolithischer Hausgrundriss mit Zaun aus Niederbayern. In: J. Eckert – U. Eisenhauer – A. Zimmermann (Hrsg.), Archäologische Perspektiven. Analysen und Interpretationen im Wandel. Internationale Archäologie: Studia Honoraria 20, Rahden, 471–488.
- Rybová, A. 1979: Plotiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. I. Teil, Památky archeologické 70, 353–489.
- Rybová, A. 1980: Plotiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. II. Teil, Památky archeologické 71, 93–224.
- Rybová, A. – Vokolek, V. 1964: Výzkum v Plotištích nad Labem v letech 1961–1962, Archeologické rozhledy 16, 43–63.
- Rybová, A. – Vokolek, V. 1966: Pět let archeologického výzkumu v Plotištích nad Labem. Hradec Králové.
- Řídký, J. 2011: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 10. Praha–Brno.
- Sankot, P. – Zápotocký, M. 2011: Eneolitický sídlištní areál (jordanovská a řivnáčská kultura) s kruhovým objektem – rondelem v Tuchoměřicích, okr. Praha-západ, Památky archeologické 102, 59–116.
- Stäuble, H. 2012: Stichbandkeramische Kreisgabenanlagen aus Sachsen – Neues zu einem alten Thema? In: F. Bertemes – H. Meller (Hrsg.), Neolithische Kreisgrabenanlagen in Europa. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle. Halle, 134–158.
- Stocký, A. 1926: Pravěk země České. 1. Věk kamenný. Praha.
- Vokolek, V. 1981: Eneolitický hrob z Plotišť nad Labem a pohřebiště zvoncovitých pohárů z Předměřic nad Labem, Archeologické rozhledy 33, 481–485.
- Vokolek, V. 2000: Neolitická plastika z Plotišť nad Labem. In: I. Pavlů (ed.), In memoriam Jan Rulf. Památky archeologické - supplementum 13. Praha, 477–479.
- Vokolek, V. – Zápotocký, M. 1990: Východní Čechy ve středním eneolitu (otázka zásahu bošácké skupiny), Památky archeologické 81, 28–58.
- Vokolek, V. – Zápotocký, M. 2009: Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura, Archeologie ve středních Čechách 13, 567–654.
- Zápotocká, M. 1970: Die Stichbandkeramik in Böhmen und in Mitteleuropa. In: H. Schwabedissen (Hrsg.), Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa. Teil 2: Östliches Mitteleuropa. Fundamenta A3. Köln–Wien, 1–66.
- Zápotocká, M. 1998: Bestattungsritus des Böhmisches Neolithikums (5500–4200 B. C). Gräber und Bestattungen der Kultur mit Linear-, Stichband- und Lengyelkeramik. Praha.

Raumanalyse und Datierung von zwei Umzäunungen in einem jungneolithischen Siedlungsareal bei Plotiště nad Labem, Bez. Hradec Králové

Die archäologische Erforschung des polykulturellen Fundortes bei Plotiště nad Labem (Bezirk Hradec Králové, Ostböhmen) wurde von dem Archäologischen Institut unter der Leitung von Alena Rybová und Vít Vokolek in den Jahren 1961–1970 durchgeführt. Es handelt sich um ein Segment mit einer Fläche von ungefähr einem Hektar, das im Zusammenhang mit dem Brandgräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit erforscht wurde (Rybová 1980). Bezüglich der neolithischen Komponente, nur das birituelle Gräberfeld der stichbandkeramischen Kultur wurde bislang fachlich bearbeitet (Vokolek – Zápotocká 1997; Zápotocká 1998). Auf dieser Fläche wurde neben einigen Langhäuser verschiedenere Bautraditionen auch eine einzigartige Situation mit einer Kreispalisadenanlage entdeckt (Objekt 13; Abb. 2). In diesem Beitrag wird der Frage ihrer Datierung Aufmerksamkeit gewidmet.

Der messbare Durchmesser dieser ungefähr runden Umzäunung ist 83 m. An der Nordseite wurde die Umzäunung durch die Wand der Ziegeltongrube zerstört, und teilweise, falls sie vollendet war, wurde sie durch Erosion vernichtet. Die südwestliche Ecke befand sich außerhalb der Grabungsfläche, aber der Verlauf der Rinne konnte an diesen Orten in einigen kleineren Sondagen beobachtet werden. Ungefähr an der südöstlichen Seite des Objekts blieb ein Eingang übrig, der die Form einer Unterbrechung in der Palisade hatte, mit einer zangenförmigen Ausbiegung ins Areal. Der Ostteil der Rinne, die in der Dokumentation als Objekt 13 bezeichnet ist, hatte eine Breite von 40–60 cm und eine Tiefe von 14–18 cm vom Niveau der Grabung. Die Wände waren schräg und der Boden leicht gebogen. Die Verfüllung war graubraun bis dunkelbraun, stellenweise mit Löss vermischt. In der Verfüllung des Objektes 13 waren kleine Silexabschläge, Keramikfragmente der Aunjetitzer Kultur und andere atypische kleine Scherben.

In der Vergangenheit wurde die Umzäunung in Kontext des Brandgräberfeldes der jüngeren römischen Kaiserzeit gesetzt. Anhand der neuen Revision der horizontalen Stratigraphie ist es allerdings notwendig, diese Voraussetzung zu ändern. Die Hauptargumente bei dieser Revision sind folgende:

1) Die Umzäunung ist älter als das Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit (zweite Hälfte des 2. Jahrhunderts bis Ende des 5. Jahrhunderts nach Chr.), da verschiedene Gruppen von Gräbern ihren Verlauf nicht respektieren. Einige Brandgräber sind offensichtlich in die Rinne eingetieft (*Abb. 3*).

2) Die Umzäunung war im Südostteil durch Gräber der älteren Bronzezeit beschädigt (Aunjetitzer Kultur: 2200–1700 v. Chr.), also ihr Alter kann sogar vor diese Zeitperiode fallen (*Abb. 4–5*). Auch die altbronzezeitlichen Siedlungsobjekte stören den Ostteil der runden Umzäunung und bestätigen ihre Datierung vor die Bronzezeit.

3) Die Umzäunung stört die Baugrube eines Hauses, das in die ältere Stufe der Stichbandkeramik datierbar ist (Haus 227, Objekt 220; *Abb. 6*).

4) Falls die Umzäunung auch im Nordwestteil vollendet war, dann war sie wahrscheinlich ungleichzeitig mit dem Objekt LX (Körpergrab aus der jüngeren oder späten Kupferzeit). Die Grube des Grabes LX war durch die Umzäunung nicht beschädigt, also kann für chronologisch jünger gehalten werden. Die runde Umzäunung ist also eher älter als die erste Hälfte des 3. Jahrtausends v. Chr. (*Vokolek 1981*). Das Grab konnte mit Grab LIX im Zusammenhang stehen, dessen absolutes Alter etwa 2800 v. Chr. ist (*Abb. 6*).

Nach der Revision der horizontal-stratigraphischen Beziehungen können wir also die Datierung der Palisadenanlage bei Plotiště nad Labem zwischen der jüngeren Stufe der Stichbandkeramik und der älteren Kupferzeit suchen. Die Kupferzeit ist an diesem Fundort durch die Trichterbecherkultur vertreten. Die Autoren neigen sich zu der am wahrscheinlichsten Variante, also der Datierung der Palisadenanlage in die jüngere Stufe der Stichbandkeramik (StK IV nach M. Zápotocká). Das Objekt gehört also in die Gruppe von palisadenartigen Umzäunungen ohne Gräben. Zu den nächsten Analogien im böhmischen Raum gehört die Doppelpalisade von Dolní Beřkovice (Bez. Mělník, Mittelböhmen; *Abb. 11:3*). Aus dem mährischen Raum ist eine palisadenartige Umzäunung mit einem Haus aus Pavlov bekannt (Bez. Břeclav; *Kazdová 2000*). Die chronologische Beziehung zwischen dem Haus und der Palisadenanlage an Lokalität Pavlov kann nicht verlässlich belegt werden, aber die horizontale Stratigraphie datiert die Umzäunung früher als die Kultur mit der mährischen bemalten Keramik (*Abb. 11:8*). Eine nähere Interpretation und chronologische Gliederung der Entwicklung des Areals sollte Gegenstand zukünftiger Forschung sein.

(Deutsch von Jan Machula)

Abb. 1. *Plotiště nad Labem. Lokalisierung der langzeitigen systematischen Grabung in den Jahren 1961–1970*

Abb. 2. *Gesamtplan der Ausgrabung aus den Jahren 1961–1970 mit Bezeichnung der inneren (Obj. 13) und äußeren (Obj. 222) Palisadenanlage*

Abb. 3. *Gesamtplan der Ausgrabung aus den Jahren 1961–1970 mit Bezeichnung der Brandgräber der römischen Kaiserzeit*

Abb. 4. *Superposition eines Grabs der Aunjetitzer Kultur mit innerem Palisadengraben*

Abb. 5. *Geländephoto eines Grabs der Aunjetitzer Kultur*

Abb. 6. *Ausschnitt aus dem Gesamtplan mit Bezeichnung der betreffenden Fundsituationen*

Abb. 7. *Photographie der Grabungsfläche während einer Forschungsaison*

Abb. 8. *Photographie des Verlaufs der kleineren Palisadenanlage (Obj. 13)*

Abb. 9. *Detailaufnahme des Verlaufs der kleineren Palisadenanlage (Obj. 13)*

Abb. 10. *Detailaufnahme des Verlaufs der größeren Palisadenanlage (Obj. 222)*

Abb. 11. *Beispiele der neolithischen Palisadenanlagen in Mitteleuropa*

Pavel Burgert, Jaroslav Řídký, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 4, 118 00 Praha 1
burgert@arup.cas.cz, ridky@arup.cas.cz

Vít Vokolek, Jindřišská 1757, Pardubice, 530 02

